

Skreczko, Adam

Rola świętowania w wychowaniu

Studia Teologiczne 22, 133-146

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ADAM SKRECZKO

ROLA ŚWIĘTOWANIA W WYCHOWANIU

Treść: Wstęp; 1. Świętowanie w całokształcie życia ludzkiego; 2. Świętowanie a tradycja; 3. Sposoby świętowania; 3. 1. Świętowanie w rodzinie; 3. 2. Świętowanie w szkole; Zakończenie

Wstęp

W swojej najgłębszej naturze człowiek jest stworzeniem, które nie tylko pracuje i myśli, lecz także śpiewa, tańczy, modli się, tworzy poematy i świętuje...¹. Uroczysty strój, uporządkowany dom, odświętna oprawa zewnętrzna, wspólne jedzenie i picie, rozmowa i milczenie, niecodzienne rytuały, zabawa i śpiew wytwarzają szczególne poczucie wzajemnej bliskości i jedności rodzinnej oraz szkolnej. W przypadku życia ogólnospołecznego, kiedy święto obchodzi się publicznie, kiedy zbiera ono w jedno miejsce niemal całą lokalną społeczność, integruje wszystkie warstwy i kategorie społeczne, łągodzi dystans pomiędzy ludźmi.

Ważną sprawą wydaje się więc zwrócenie uwagi na ten ważny aspekt życia ludzkiego w wymiarze wychowawczym. Od tego bowiem, jak nauczone będą świętowania dzieci i młodzież w okresie dorastania zależeć będzie ich późniejsze zachowanie.

Natchnieniem oraz głównym źródłem tego opracowania były artykuły zawarte w piśmie „Grupa i zabawa”. Szukając znaczenia pedagogicznego świętowania, sięgnąłem do publikacji zawartych w tym piśmie stworzonym przez pedagogów należących do Polskiego Stowarzyszenia Pedagogów i Animatorów Zabawy KLANZA², bowiem

¹ H. COX, *Das Fest der Narren*, Stuttgart, Berlin, Kreuz Verlag 1970, s. 19. cyt. za: J. STIMPFLE, *Elementarz rodziny katolickiej*, Opole 1985, s. 81.

² Korzenie Stowarzyszenia wywodzą się z Klubu Animatora, który powstał w 1990 roku. 21 marca 1991 roku została zmieniona nazwa grupy na „Klub ANimatora ZABawy” a z pierwszych liter utworzono skrót KLANZA. Aktualna nazwa Stowarzyszenia została nadana w 1994 roku. Por. R. DOMAŃ, *Katalog Jubileuszowy. Dziesięciolecie Polskiego Stowarzyszenia Pedagogów i Animatorów KLANZA*, Lublin 2000, s. 6-16.

wszelkie inicjatywy podejmowane przez członków tego stowarzyszenia mają na celu wychowywanie dzieci poprzez zabawę związaną ze świętowaniem i pracą w grupie. Podobny cel mają ich publikacje: przedstawiają świętowanie przede wszystkim w „oprawie” zabawy w gronie rodzinnym i szkolnym. Innym źródłem były publikacje Leona Dyczewskiego, który zajmuje się świętowaniem od strony socjologicznej.

1. Świętowanie w całokształcie życia ludzkiego

„Świętowanie jest naturalną potrzebą człowieka, a święto trwałym elementem kultury”³. Od dawna podkreśla się, że świętowanie i święta są zjawiskiem tylko ludzkim, w sposób zasadniczy oddzielającym człowieka od zwierząt. O. Marquard dopełnia refleksję nad tą tylko ludzką właściwością, pisząc: „Zwierzęta mają tylko dzień powszedni: one żyją. Bóg ma tylko niedzielę: on patrzy. A ludzie mają obydwie sytuacje: żyją i dystansują się od codziennego życia, pracują i świętują, mają dzień powszedni i święto”⁴.

Święta i uroczystości są szczególnie ważne tak dla poszukiwania tożsamości grup i społeczeństw, jak i dla budowy, zachowania i legitymizacji porządku w społeczeństwie lub jakiejś dziedzinie społecznej⁵.

„Pracować, modlić się, myśleć, studiować, tworzyć wspaniałe dzieła artystyczne można samotnie, w pojedynkę, świętować zaś – tylko z kimś”⁶. Świętowanie wymaga obecności innych osób, jest działalnością zbiorową, wspólnym uczestnictwem w tym, na co święto ukierunkowuje. Świętowanie zatem towarzyszy tworzeniu życia społecznego, a nawet można powiedzieć, że życie społeczne tworzy się poprzez wspólne świętowanie rodzin i grup społecznych. Świętowaniu towarzyszą wspólnie przyjmowanie wartości, wspólnie wypowiedane słowa, wspólnie używane przedmioty, wspólnie wykonywane czynności, wspólne przeżycia.

Do obchodów świąt zapraszani są na ogół wszyscy członkowie danej grupy, np. wszyscy członkowie rodziny⁷. Kto nie uczestniczy

³ L. DYCZEWSKI, *Rodzina twórcą...*, s. 65.

⁴ O. MARQUARD, *Moratorium des Alltags. Eine kleine Philosophie des Festes*, w.: W. HAUG, R. WARNING (Hrsg.), *Das Fest; Poetik und Hermeneutik*, München 1989, s. 690. cyt za: L. DYCZEWSKI, *Rodzina twórcą...*, Lublin 2003, s. 65.

⁵ Por. K. ZAPOTOCZKY, *Znaczenie świąt...*, s. 73.

⁶ L. DYCZEWSKI, *Rodzina twórcą...*, s. 66.

⁷ Por. K. ZAPOTOCZKY, *Znaczenie świąt...*, s. 61.

w święcie z rodziną, z grupą, do której należy, wyklucza siebie z danej społeczności. Nie można być biernym obserwatorem święta⁸.

W dzisiejszych kulturach można spotkać różne podziały świąt. L. Dyczewski wymienia następujące rodzaje świąt: periodyczne i nieperiodyczne, czyli okolicznościowe; stałe i zmienne; lokalne, regionalne, narodowe, państwowe i międzynarodowe, religijne i laickie, prywatne i publiczne, święta przejścia związane z życiem osobistym i rodzinnym (narodziny, ślub, śmierć) oraz święta przejścia związane z naturą (Nowy Rok, Święto Wiosny)⁹.

Według L. Dyczewskiego święto posiada następujące elementy: określony czas, określona przestrzeń, rytuały, odpowiedni strój, organizator, aktywne uczestnictwo oraz dar¹⁰.

Czas obchodzenia święta nie jest dowolny, lecz na zawsze ustalony. Wyznaczają go: cykliczność natury lub życia ludzkiego, data ważnego dla grupy społecznej wydarzenia lub związana z życiem określonej osoby, albo też określają go arbitralnie ci, którzy mają władzę lub cieszą się autorytetem w danej społeczności.

Świętuje się w ściśle określonej przestrzeni, którą odpowiednio się przygotowuje do świętowania: sprząta, dekoruje i zabezpiecza. Dba się o to, aby przestrzeń ta zachęcała do wejścia i pozostania w niej przez dłuższy czas. W domu wyznacza się ją uroczysto nakrytym stołem, dekoracjami ściennymi i specjalnym oświetleniem.

Święto wymaga odpowiednich rytuałów. Strukturalizują one dzień świąteczny, porządkują różne czynności, pomagają podjąć decyzję w sytuacjach wątpliwych, nadają płynność czynnościom, zapobiegają napięciom, a w momencie ich powstawania ułatwiają ich rozładowanie. Utrwalają doświadczenia i przemyślenia. Są mechanizmem socjalizacji pożądanych wartości, norm, słów, zachowań, wydarzeń i osób.

Święto wymaga od uczestników odpowiedniego stroju. Jest to strój niecodzienny, uroczysty i odpowiadający charakterowi święta. Na święto radosne wkłada się więc stroje barwne i o ciekawym, oryginalnym kroju, a na święta związane ze smutkiem i żałobą – stroje w ciemnych tonacjach i o niewyszukanym kroju.

Święto wymaga odpowiedniego organizatora. Ogarnia on skomplikowany zbiór słów, zachowań i przedmiotów, a przy tym umiejętnie łączy je z wartościami, normami etycznymi, wydarzeniami, oso-

⁸ Por. L. DYCZEWSKI, *Rodzina twórcą...*, s. 82.

⁹ Por. K. ZAPOTOCZKY, *Znaczenie świąt...*, s. 66.

¹⁰ Por. L. DYCZEWSKI, *Rodzina twórcą...*, s. 80-83.

bami i miejscami obchodzonego święta. Włącza on wszystkich uczestników świętowania we wspólne działania. Pełni ważną rolę integratora, interpretatora i symulatora wspólnej twórczości.

Święto wymaga aktywnego uczestnictwa od wszystkich biorących w nim udział, i to we wszystkich rytuałach, we wszystkich przejawach świętowania. One też są skierowane do wszystkich i wszystkich wciągają w swój przebieg. Świętując w rodzinie, czy w jakiegokolwiek innej grupie, nikt z jej członków nie może stać na uboczu, przyjmować pozycji biernego obserwatora. Taka postawa wyklucza daną osobę z rodziny czy innej grupy. Kto nie świętuje z rodziną, z grupą, której jest członkiem, staje się w niej obcym: czuje to i on, i rodzina, i grupa.

Udział konkretnej osoby w świętowaniu wynika z jej przynależności do grupy lub kategorii społecznej, która dane święto obchodzi. Udział ten, z jednej strony, jest dobrowolny, z drugiej zaś ma charakter obowiązku, a więc swego rodzaju przymusu. Kto wyłamuje się ze świętowania, ten wyłamuje się też z grupy i naraża na jej sankcje.

Święto wymaga daru. Jest on ważnym przejawem osobistego wkładu w świętowanie. Jego rodzaj i formę złożenia najczęściej określają zwyczaje lokalne, narodowe i rodzinne. W święto rodzinne dar składa się tej osobie, z którą dane święto jest bezpośrednio związane, a więc solenizantowi/solenizantce.

Wykonanie laurki na Dzień Matki jest nie tylko darem materialnym. Jest to bardziej wymiar osobowy, gdyż dziecko angażuje się całą swoją osobą w wykonanie, często jeszcze nieudolnie i niezgrabnie, drobnego upominku. Można tu też wyodrębnić element socjalizacji – dziecko nie myśli o swoich potrzebach, otwiera się na inną osobę.

Gdy wymienione wyżej elementy występują w czasie święta komplementarnie i mają trwały charakter, tzn. nie są zjawiskami jednorazowymi, lecz są kontynuowane, wówczas kształtują się rytuały, zwyczaje i obyczaje świąteczne. Są one konieczne w obchodzeniu jakiegokolwiek święta.

Zwyczaje/obyczaje wymagają czasu. Czas wspólnego przebywania podczas wykonywania rytuałów świątecznych odgrywa ważną rolę spajającą i stanowi podłoże kształtowania się odpowiedzialności za drugą osobę. Stąd ważne jest w życiu rodzinnym i szkolnym nie żałowanie czasu na praktykowanie zwyczajów/obyczajów danej społeczności.

Rodzina i jakakolwiek społeczność, obchodząc święto, koncentruje się na związanych z nim wartościach, osobach i wydarzeniach. Pozostawiając wszystko, czym zajmują się na co dzień, by lepiej poznać i przeżywać to, co dla nich jest ważne i cenne, i by cieszyć się

tym, co dla nich jest trwałe, a często niedostrzegalne w dniu powszednim. Święto na swój sposób wyzwala ludzi z trosk i ograniczeń codzienności, pozwala im pełniej przeżyć swoje istnienie. Daje okazję do refleksji nad codziennymi czynnościami, do pogłębienia więzi międzypersonalnych i nawiązania nowych. Pomaga w rozładowaniu napięć i konfliktów. Religijny zaś wymiar święta wprowadza ludzi w świat Boski, ukazuje wartości największe, tworzy atmosferę sprzyjającą zarówno ich uświadomieniu, jak i przeżywaniu. W czasie świętowania ludzie niejako przenoszą się w inną sferę życia.

Święto domaga się oprawy artystycznej, dlatego rodzina, społeczność lokalna lub cały naród, w miarę możliwości, wykonują przeróżne dzieła na określone święto. Wartości, normy moralne, wydarzenia i osoby, zwyczaje i obyczaje z nimi związane pobudzają wyobraźnię, przeżycia i działania twórców.

2. Świętowanie a tradycja

Ważnym elementem dobrego wychowania jest kontynuacja tradycji, która zakorzenia, daje poczucie stabilności oraz jedności członków rodziny, czy narodu. Świętowanie jest w tym układzie czymś więcej niż tylko spędzaniem wolnego czasu.

Encyklopedia Popularna wyjaśnia pojęcie tradycja jako przekazywane z pokolenia na pokolenie treści kulturowe (obyczaje, poglądy, wierzenia, sposoby myślenia i zachowania, normy postępowania, itp.) uznane przez daną zbiorowość (naród, ród) za społecznie doniosłe dla jej współczesności i przyszłości, a także proces przekazywania tych treści kulturowych w danej zbiorowości¹¹.

Leksykon Teologiczny ujmuje pojęcie *tradycja* (łac. „przekaz”) jako proces przekazywania jakichś wartości z pokolenia na pokolenie (tradycja jako czynność) albo jako żywą spuściznę, jaka została przekazana (tradycja jako zawartość)¹². W wierze chrześcijańskiej przez tradycję rozumie się przekazywanie Bożego Objawienia od Chrystusa przez Apostołów po dziś dzień, a także Dobrą Nowinę o zbawieniu, postulowane przez nią i realizowane zachowania ludzkie, a nawet samo zbawienie¹³.

¹¹ Por. R. MARCINKOWSKI (red.), *Encyklopedia Popularna*, Warszawa 1982, s. 800.

¹² G. O'COLLINS, E. G. FARRUGIA (red.), *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych*, Kraków 2002, s. 365.

¹³ Por. A. ZUBERBIER (red.), *Słownik Teologiczny*, Katowice 1998, s. 601.

Zwróćmy uwagę na niektóre tradycje zakorzenione w naszym katolickim świętowaniu. Najpierw zauważmy tradycje wigilijne.

W dawnych czasach z Wigilią wiązały się różne obyczaje. „Niektóre z nich przetrwały do naszych czasów, inne już tylko w niektórych wsiach, lub w pamięci starych ludzi się kryją i tylko w opowieściach do nas powracają”¹⁴.

Większość czynności wykonywanych w Wigilię Bożego Narodzenia miało znaczenie symboliczne. Wieczera Wigilijna miała ściśle określony przebieg, a każdy domownik swoją rolę. Modlitwę rozpoczął gospodarz domu. Następnie „tatusz zaczynał łamanie się opłatkiem od mamusi, potem każdy z nas podchodził do rodziców z opłatkiem i składał życzenia”¹⁵. Po Wieczery i przybyciu Gwiazdora z upominkami, cała rodzina gromadziła się na śpiewanie kolęd.

Gospodyni, choć czuwała nad przebiegiem wieczery, nie wstawała od stołu, a raczej wydawała dyspozycje – wróżyło to zrozumienie i pomoc domowników w robotach domowych w roku przysłym.

Symboliczne znaczenie przypisywano także potrawom. Stół świąteczny przykryty był białym obrusem, pod którym leżało trochę siana. Pośrodku stał talerzyk z opłatkiem. Specjalna, złoto-zielona zastawa, zarezerwowana tylko na Święta, podkreślała uroczysty charakter Wigilii. W Wigilię podawano 12 potraw, które oznaczały 12 miesięcy roku. Jeżeli ktoś nie spożyłby którejs potrawy, mógłby mieć w którymś miesiącu kłopoty finansowe. Opłatek powinien leżeć na lnianym obrusie, którym przykryty był stół, nie na talerzu. Uważano, że położenie opłatka na talerzu to jakby położenie Ciała Chrystusa na kamieniu.

Choinkę ubierał ojciec – głowa rodziny, a każdy zawieszony przedmiot miał swoje rytualne znaczenie, między innymi: aniołek – oznaczał błogosławieństwo dla całej rodziny, jabłka – symbol zdrowia i powodzenia dziewcząt u chłopców, medalion – oznaczał szacunek w społeczeństwie, łańcuch zawieszony na choince z połączonymi końcami – miał moc wiążącą rodzinę, ozdoby ze słomy żytniej – miały gwarantować, że w przysłym roku chleba nie zabraknie¹⁶.

W przeżywaniu świąt mieszały się nieraz tradycje chrześcijańskie ze świeckimi. Na przykład „każdy z nas starał się nie zasłużyć na klapsa od mamusi, bo jak powszechnie wierzone, kto dostanie lanie w Wigilię Bożego Narodzenia, ten będzie obrywał każdego dnia w następnym roku”¹⁷. Z dniem Wigilii wiązał się przesąd, iż czynność wykonana tego dnia mogła powtarzać się w ciągu przysłego roku.

¹⁴ U. ŻYCIŃSKA, *Wigilijna opowieść...*, s. 45.

¹⁵ J. ŁACKA, *Rodzinne świętowanie pół wieku temu...*, „Grupa i zabawa” 4(1999), s. 16.

¹⁶ Por. U. ŻYCIŃSKA, *Wigilijna opowieść...*, s. 46.

¹⁷ J. ŁACKA, *Rodzinne świętowanie...*, s. 15.

Polacy dbali o zachowanie tradycji nawet podczas wojny i okupacji. Mimo tak trudnego czasu święta zachowały swój wygląd i oprawę. „Wojenne Święta staraliśmy się celebrować po dawnemu, chociaż stale kogoś przy wigilijnym stole brakowało. Ale radość świąt trwała i prezenty, oczywiście skromniejsze, zawsze były. Gwiazdor przychodził mimo godziny policyjnej i szerzącego się terrorku”¹⁸.

Podobne wymieszanie tradycji chrześcijańskich ze świeckimi zaobserwować można było w przeżywaniu świąt Wielkiej Nocy¹⁹. Była to „obyczajowość najwyraźniej inspirowana przez religię katolicką i bardziej, niż kiedy indziej, związana z obrzędami kościelnymi, choć sporo w niej również dodatków ludowych, sporo elementów nie tłumaczących się zupełnie Ewangelią i liturgią”²⁰.

Wczesnym rankiem w Niedzielę Wielkanocną odbywała się rezurekcyjna. Bardzo istotne było trzykrotne obejście kościoła z kapłanem w procesji.

Po Mszy świętej wierni urządzali wyścigi do własnych domów, gdyż pierwszy, który przybył, mógł liczyć na pomyślność aż do następnej Wielkanocy. Element wyścigu obecny był także w przyniesieniu Święconego do domu, gdyż wiercono, że pierwszego domownika czeka najwięcej powodzenia i szczęścia.

Potrawy znajdujące się na Wielkanocnym stole miały również swe symboliczne znaczenie. Jaja oznaczają życie odradzające się, prapoczątek rzeczy, wszechświat. Jajko kolorowe (pisanka, kraszanka) zawsze występowało w postaci daru.

Chleb symbolizował Ostatnią Wieczerzę i urodzaj, ciasta – życzenie słodyczy w życiu, mięsa i wędliny – starotestamentowe ofiary ze zwierząt, masło – życie. Sól i chrzan odnosiły się do nieśmiertelności, niezniszczalności i trwałości, chrzan symbolizował także cierpienie i gorycz męki Chrystusa.

W Wielki Poniedziałek odbywały się obrzędy związane ze śmigusem-dyngusem (śmigus – od uderzenia witkami po nogach dla zapewnienia zdrowia, dyngus – niem. *dingen* – brać okup)²¹. Zwyczaj oblewania wiąże się z kultem wody: z przekonaniem, że woda jest źródłem życia i wiara w jej moc oczyszczającą.

¹⁸ Tamże, s. 17.

¹⁹ Por. A. MARIARZ-WYSOCKA, *Sacrum i profanum w obrzędowości związanej ze świętami Wielkiej Nocy*, „Grupa i zabawa” 4(1999), s. 3-7.

²⁰ Por. tamże, s. 3.

²¹ Tamże, s. 5.

Drugim elementem tego dnia było uderzanie się gałązkami wierzby, różgami topolowymi lub palmami, co symbolizowało przekazywanie sobie życia odradzających się drzew i przyrody.

Starsi kultywowali stary obyczaj odwiedzania się w domach. Mężczyźni przynosili wodę w butelkach i polewali nią dłonie kobiet.

Polska tradycja jest bardzo bogata, posiada głęboką symbolikę, poczynając od znaczenia przedmiotów, pokarmów do znaczenia zachowań ludzkich. „Tradycja jest fundamentalną wartością w życiu człowieka. Bez niej człowiek byłby istotą zagubioną i stale zaczynającą wszystko od nowa.(...) Tradycja umożliwia stały rytm w życiu człowieka”²².

W sposób szczególny tego rytmu potrzebuje dziecko, gdyż w swoim zachowaniu kieruje się najczęściej chwilowym impulsem i doznaniem. Nieuporządkowana, chaotyczna codzienność dziecka wprowadza je w stan dezorientacji, zagubienia i ciągłego stresu.

Wychowawcy, w trosce o dziecko, powinni uczyć je pewnego porządku dnia, tygodnia, czy miesiąca. Także pielęgnowanie corocznych tradycji świątecznych i rocznicowych wprowadza w życie dziecka doświadczenie obietnicy i nadziei.

Tradycyjne oczekiwanie świąt, rocznicy urodzin, imienin, wspólnego rodzinnego wyjazdu na wakacje, okolicznościowych odwiedzin krewnych i znajomych może stać się dla dziecka okazją do doświadczenia nadziei i obietnicy. Bardzo ważnym elementem każdego wielkiego święta jest oczekiwanie. Świętowanie jest tym piękniejsze, im głębiej i staranniej jest przygotowane poprzez oczekiwanie. Prawdziwe świętowanie wymaga czasu oczekiwania. Samo oczekiwanie jest również źródłem prawdziwej radości. Oczekiwanie przygotowuje nas na święto i zakorzenia nas w nim²³.

Tradycja świętowania pomagała i pomaga przetrwać trudny czas, przełamać konflikty, rozładować napięcia. Święto, przez swoje rytuały, przybliża cenione i upragnione wartości, osoby i wydarzenia, wytwarza niecodzienną atmosferę, integruje, zapowiada też lepszą przyszłość, wyzwala z napięć i pozwala choć na krótki czas oderwać się od trudnych sytuacji, a nawet o nich zapomnieć²⁴.

Uroczysty strój, uporządkowany dom, odświętna oprawa zewnętrzna, ozdobiony stół, wspólne jedzenie i picie, rozmowa i milczenie, niecodzienne rytuały i śpiew wytwarzają szczególne poczucie

²² Por. J. AUGUSTYN, *Ojcostwo. Aspekty pedagogiczne i duchowe*, Kraków 1999, s. 35.

²³ Por. tamże.

²⁴ Por. L. DYCZEWSKI, *Rodzina twórcq...*, s. 78.

wzajemnej bliskości i jedności rodzinnej. W przypadku życia ogólnospołecznego, kiedy święto obchodzi się publicznie, kiedy zbiera ono w jedno miejsce niemal całą lokalną społeczność, integruje wszystkie warstwy i kategorie społeczne, łagodzi dystans pomiędzy ludźmi²⁵.

3. Sposoby świętowania

Święta i sposoby ich świętowania opierają się na różnorodnych potrzebach człowieka, chociażby ze względu na środowisko, w którym się znajduje. Dla małego dziecka środowiskiem wychowawczym powinien być przede wszystkim dom rodzinny oraz szkoła wspierająca rodziców w wychowaniu. Obie te instytucje wspierane są przez specjalne placówki oświatowe.

Z pierwszymi świętami spotyka się dziecko w rodzinie. Wtedy zaczyna już przyjmować pewne obyczaje, rytuały, tradycje. Zadaniem szkoły jest kontynuowanie i wspieranie rodziców w tym dziele.

3. 1. Świętowanie w rodzinie

Rodzina stanowi grupę pierwotną, charakteryzującą się wzajemną współpracą, bezpośrednimi, bliskimi, osobowymi kontaktami wchodzących w jej skład osób, ale przede wszystkim jest grupą pierwotną ze względu na podstawową rolę w ukształtowaniu się wnętrza jednostki²⁶.

Encyklopedia Pedagogiczna podaje, że „rodzina jest środowiskiem życiowym niemal każdego człowieka”²⁷ oraz „stanowi podstawowe środowisko życia i wychowania młodego pokolenia”²⁸.

W ujęciu socjologicznym rodzina jest dla człowieka tzw. grupą podstawową, to znaczy grupą, z którą on jest bardzo ściśle związany znaczną częścią swej osobowości i ważnymi pełnionymi przez siebie rolami społecznymi. Jest także przeważnie dlań tzw. grupą odniesienia, z którą świadomie i mocno identyfikuje się jako jej członek, reprezentant, współtworzy i przejmuje kultywowane w niej poglądy, postawy, obyczaje, wzory zachowania i postępowania²⁹.

²⁵ Por. tamże, s. 76.

²⁶ K. WĘGRZYN, *Rodzina podstawowym terenem socjalizacji*, „Pedagogia Christiana” 2(1998), s. 174.

²⁷ Z. TYSZKA, *Rodzina*, w.: W. POMYKAŁO (red.), *Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 1993, s. 695.

²⁸ H. IZDEBSKA, *Rodzina i jej funkcja wychowawcza*, w.: W. POMYKAŁO (red.), *Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 1993, s. 698.

²⁹ Z. TYSZKA, *Rodzina...*, s. 695.

Rodzina jest podstawowym i najwłaściwszym środowiskiem wychowania. W nim młody człowiek uczy się także pierwszych form świętowania. „W niej bardziej niż gdzie indziej pokolenia z sobą współpracują, wzajemnie sobie pomagają i są związane głębokimi więziami emocjonalnymi”³⁰.

Oprócz wspomnianych już świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy należy zwrócić uwagę na inne okazje do świętowania w rodzinie np.: Dzień Matki, imieniny, urodziny, różne rocznice. Należy zaznaczyć, że wiele zwyczajów, dawniej powszechnie praktykowanych w życiu pozarodzinnym, w społeczności lokalnej i regionalnej, utrzymuje się dzisiaj już tylko w rodzinie³¹.

W dzień Matki rolę gospodarzy, szczególnie w kuchni często przejmują dzieci. One też wykonują wszelkie prace, starając się nie zmartwić tego dnia mamy.

I. Wolska opisuje organizację urodzin swego trzyletniego syna³². Aby nadać imprezie uroczystego i poważnego charakteru, autorka, angażując do współpracy syna, wykonała zaproszenia i wręczyła je wszystkim zaproszonym gościom. W dniu urodzin udekorowała pokój oraz przygotowała rekwizyty potrzebne do uatrakcyjnienia zabawy.

Po zgaszeniu świeczek, obejrzeniu prezentów, dzieci pomalowały wcześniej przygotowane „kocie” maski, które były doskonałym rekwizytem do wspólnej zabawy. Na koniec dzieci dostały drobne upominki.

Natomiast A. M. Sikorska i T. E. Sikorska przedstawiają relację ze spotkania rodzinnego z okazji pięćdziesięciolecia zawarcia związku małżeńskiego³³. Uroczystość rozpoczęła się Mszą Świętą, po zakończeniu której goście przenieśli się do kawiarni. Na miejscu zostali zaproszeni do przedstawienia drzewka genealogicznego, którego początkiem była para Jubilatów. W trakcie słuchania humorystycznie ujętej historii życia, wszyscy członkowie rodziny ustawiali się wokół Jubilatów trzymając w ręku balonik z wypisaną datą własnych urodzin. Na zakończenie została wykonana pamiątkowa fotografia.

Następnie został wykonany bukiet, w którym poszczególnymi kwiatkami byli goście. Jubilaci, którzy początkowo byli obserwatorami, zostali włączeni do bukietu jako „kokarda”. Zabawa ta była przygotowaniem do uroczystego wręczenia kosza pięćdziesięciu czerwono-

³⁰ L. DYCZEWSKI, *Rodzina-społeczeństwo-państwo*, Lublin 1994, s. 92.

³¹ Por. L. DYCZEWSKI, *Rodzina twórcą...*, s. 105.

³² I. WOLSKA, *Urodziny trzylatka*, „Grupa i zabawa” 3(1996), s. 25-26.

³³ A. M. SIKORSKA, T. E. SIKORSKA, *Złote Gody*, „Grupa i zabawa” 1(1999), s. 31-35.

nych róż, któremu to wydarzeniu towarzyszył rozbrzmiewający „Marsz Mendelsona”. Po złożeniu życzeń i wzniesieniu toastów goście zostali zaproszeni do stołu. W przerwach między posiłkami wszyscy brali udział w tańcach. Następnie wszyscy zostali zaproszeni do udziału w zabawie muzycznej, w czasie której musieli wykonywać określone zadania.

Rodzina poprzez świętowanie wytwarza swój system wartości, pewne zwyczaje i obyczaje. Obyczaje mają moc normatywną, wchodzi w treść i zakres wychowania młodego pokolenia. Są pieczołowicie pielęgnowane w rodzinie oraz przekazywane z pokolenia na pokolenie. Można zauważyć też proces kształtowania pewnych obyczajów świętowania rodzinnego. Na to zjawisko składa się wiele czynników. Dużą rolę odgrywają środki masowego przekazu lansując pewne sposoby zachowań w określonych sytuacjach.

3. 2. Świętowanie w szkole

Szkoła jest drugim, obok rodziny, środowiskiem mającym niebagatelny wpływ na wychowanie dziecka. Dlatego ważnym wydaje się, aby zarówno rodzice powierzający swoje dzieci szkole, jak i nauczyciele mieli pełną świadomość korzyści, ale i niebezpieczeństw, jakie niesie uczestnictwo ich dziecka w nowo tworzącej się grupie społecznej. Nie chodzi tu bowiem tylko o rozwijanie umiejętności intelektualnych dziecka, ale i o umiejętności społeczne, emocje, postawy – wszystko, co składa się na osobowość człowieka³⁴.

Szkoła jest instytucją wspierającą rodziców w wychowaniu dziecka³⁵. Zadanie to realizuje poprzez zajęcia edukacyjne, a także organizowanie czasu wolnego. Funkcja społeczna wolnego czasu polega na celowym aktywizowaniu jednostki, wtrącaniu jej do życia społecznego, co w rezultacie powinno prowadzić do wyrobienia umiejętności życia w społeczeństwie, wyboru partnerów, podporządkowania się przepisom i obyczajom umiejętności organizacji, dyskrecji, taktu. W wyniku takiej postawy utrwała się z czasem odruch do poprawiania tego, co złe w otoczeniu, nie dla własnych korzyści i z własnego

³⁴ Por. T. WILOCH, *Rodzina*, w.: W. POMYKAŁO (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna*, Warszawa 1997, s. 225.

³⁵ „Priorytet i rolę pierwszoplanową w wychowaniu młodego człowieka odgrywa dom rodzinny – i tak powinno pozostać. Żadna, nawet najwspanialsza placówka publiczna, nie zastąpi ciepła i serdeczności rodziny”. D. BOBER, *Miejsce wychowania w polskiej szkole*, w.: E. OZIMEK (red.), *Wychowanie. Potrzeba dziecka-zadanie domu i szkoły*, Poznań 1999, s. 19.

wygodnictwa, ale dla dobra ogółu wykonanie rzeczy społecznie przydatnej sprawia przy tym naturalną osobistą przyjemność, nie jest ofiarą poniesioną z obawy przed naciskiem opinii publicznej³⁶.

Szkoła powinna wspierać wychowawcze funkcje rodziny. Może też rodzicom dostarczać cennych informacji o dziecku, obserwując je w sytuacjach innych niż domowe. Okazją do tego mogą być organizowane przez szkołę święta klasowe z aktywnym udziałem wszystkich dzieci. Nauczyciel wchodzi w rolę animatora, tego, który ożywia, zachęca, skłania do działania, pobudza siły do działania³⁷.

Najczęściej organizowanymi uroczystościami w klasie są: Dzień Dziecka, Dzień Matki, Dzień Babci i Dziadka, Dzień Kobiet, Święty Mikołaj³⁸ oraz zabawa karnawałowa. Świętowanie w klasie sprowadza się głównie do wspólnych zabaw, w których nie ma publiczności, gdyż wszyscy zaangażowani są w budowanie świątecznego nastroju. Ważnym wydarzeniem szkolnym jest przyjęcie nowych uczniów do świetlicy³⁹. Z tej okazji opiekunka świetlicy, wraz z dziećmi ze starszych klas przygotować może uroczystość dla dzieci, które w nowym roku rozpoczęły naukę w szkole.

Najczęstszą formą świętowania szkolnego są akademie⁴⁰. Są to okazje do połączenia świętowania i zabawy. Cechą zasadniczą akademii proponowanych przez autora jest płynna granica pomiędzy widownią a występującymi. Autor włącza uczniów także w tworzenie scenariuszy uroczystości. Poprzez aktywne uczestnictwo, wszyscy obecni na akademii mogą lepiej zrozumieć przedstawianą uroczystość. Na przykład – przy okazji Dnia Górnika, prowadząc różnego rodzaju zabawy, autor pozwolił dzieciom lepiej zrozumieć pracę i trud górnika. Dobrze jest, gdy w szkolnych zabawach uczestniczą również rodzice.

We współcześnie istniejącej szkole pojęcie „wychowanie” odnosi się do kilku wąskich zakresów, a mianowicie – do organizacji życia wewnątrzklasowego, do działań dyscyplinujących (system kar i represji za niepodporządkowanie się ogólnie przyjętym normom szkolnym wynikającym ze statutu szkoły) i do interwencji w przypadkach

³⁶ Z. DĄBROWSKI, *Czas wolny dzieci i młodzieży*, Warszawa 1966, s. 13.

³⁷ Por. O. CZERNIAWSKA, *Animacja jako metoda pracy kulturalno-oświatowej i społeczno-wychowawczej*, „Oświata Dorosłych” 1974, nr 8.

³⁸ R. DOMAŃ, M. A. MALESZYK, *Podróż do Krainy Świętego Mikołaja*, „Grupa i zabawa” 1(1996), s. 26-28.

³⁹ B. DEMKIEWICZ, *Przyjęcie nowych uczniów do świetlicowej rodzinki*, „Grupa i zabawa” 3(2000), s. 44-46.

⁴⁰ J. WOŹNIAK, *Polubiłem akademie*, „Grupa i zabawa” 3(1995), s. 26-28.

szczególnie trudnych⁴¹. Właściwie pojęte świętowanie w szkole może i powinno być okazją do oddziaływania wychowawczego.

Należy też wspomnieć o świętowaniu w innych grupach. Innymi grupami, w których mogą świętować dzieci i młodzież są parafie oraz różnego rodzaju placówki opiekuńczo-oświatowe, kluby osiedlowe. Świętowanie w tych miejscach może być dobrą okazją do spotkania różnych pokoleń oraz właściwie pojętej integracji. Potrzebna tu jest kreatywność dorosłych, czy młodzieży skupionej w różnych grupach świeckich, jak też ruchach kościelnych, aby umożliwić dzieciom świętowanie, które będzie dla nich wychowawcze. Przykładem może być świętowanie Dnia Kobiet w Domu Opieki⁴², festyn dla wiejskich dzieci, które nie mogły wyjechać na wakacje⁴³, czy inicjatywa klubu osiedlowego zwana „pożegnaniem lata”.

Zakończenie

Z przedstawionej powyżej analizy wynika, że podejmowanie celebracji różnego rodzaju świąt jest bardzo dobrym środkiem wychowawczym. Jest przestrzenią, w której można dokonywać korekt wychowawczych oraz wyzwalać potencjał twórczy dziecka.

Świętowanie związane jest najczęściej z podniosłą i radosną atmosferą. Sprawia ona, że łatwo można dokonać korekty niepożądanych zachowań, napiętnować złe, a także pochwalić te, które realizują cenne wartości.

Poprzez rytuały związane ze świętowaniem można uzyskać od wychowanka ściśle określone zachowania. Choć przestrzeganie norm nie wiąże się z żadnymi sankcjami, ani z przymusem, wychowanek odczuwa wewnętrzną potrzebę postępowania zgodnie z nimi, przyjmując je jako własne.

Świętowanie wymaga bycia we wspólnocie, dlatego też na tym terenie może odbywać się socjalizacja dzieci oraz młodzieży. Celebrowanie wymaga zwrócenia się w kierunku wyższych wartości, wyjścia poza własne potrzeby i bezinteresownego dostrzeżenia potrzeb innych.

Ponadto świętowanie to nie jest tylko sposób spędzania wolnego czasu w miły i przyjemny sposób, to także jeden ze sposobów uczenia się siebie i świata, wybiegania myślą w przeszłość.

⁴¹ Por. D. BOBER, *Miejsce wychowania...*, s. 18.

⁴² A. ASYNGIER-KOZIEŁ, *Wielka biesiada. Spotkanie pokoleń*, „Grupa i zabawa” 4(1999), s. 31-35.

⁴³ M. MARCINKOWSKA, M. ZIĘZIO, *Jak Dawid śpiewać, jak Dawid skakać, jak Dawid bawić się...*, „Grupa i zabawa” 2(2000), s. 23-26.

Przygotowanie do świąt, szczególnie przeżywanych w środowisku szkolnym, wymagają od ucznia silnego zaangażowania, umiejętności planowania, „pochwalenia” się swoim talentem, współpracy z rówieśnikami oraz z nauczycielem.

Wychowanie dzieci i młodzieży poprzez świętowanie może być i jest atrakcyjnym narzędziem w rękach rodziców, wychowawców, pedagogów i nauczycieli.

L'IMPORTANTA DEL FESTEGGIAMENTO NELL'EDUCAZIONE

RIASSUNTO

Festeggiare è una delle azioni umane importanti nel contesto della vita umana. La sua importanza si nota anche sul campo educativo. L'autore ha cercato di dimostrare questa importanza analizzando soprattutto gli articoli dei pedagoghi appartenenti a KLANZA, ad una associazione che cerca di educare tramite gioco e festeggiamenti comuni sia in famiglia che a scuola e altri ambienti ai quali appartiene il bambino o giovane.